

بررسی میزان انعکاس اهداف ساحت‌های شش‌گانه تربیت سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در متون درسی

تربیت حرفه‌ای در حاشیه

دکتر جواد آقامحمدی
دبیر مدارس کردستان

کلیدواژه‌ها: تربیت، تربیت دینی، ساحت‌های شش‌گانه تربیت، سند تحول بنیادین، متون درسی، معلمان ابتدایی

مقدمه

جوامع مختلف با توجه به ضرورت‌های فرهنگی خود، برای نظام تعلیم و تربیت جامعه هدف‌ها و خط‌مشی‌های متفاوتی را اتخاذ می‌کنند که در امر پویا نگه داشتن جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کنند، مؤثر است. در این میان، نظر به اینکه جوامع کنونی با توجه به بحران‌های مختلف اخلاقی و اجتماعی، رویکرد دوباره‌ای به ایمان و باورهای دینی دارند، توجه به ترویج دین و دین‌داری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار شده است [خالق‌خواه و مسعودی، ۱۳۸۹].

وظیفه دین در تعیین هدف‌های تعلیم و تربیت، به نقش آن در زندگی انسان برمی‌گردد. مسلماً انسان و جامعه‌ای که با گرایش به یک آیین و مذهب خاص، مسیر زندگی خود را تعیین می‌کند، نمی‌تواند در انتخاب هدف‌های غایی تربیتی، خود را از فرمان‌ها و باید و نبایدهای دینی بی‌نیاز ببیند. فرهنگ حاکم بر انسان، در همه شئون زندگی او ریشه می‌دواند. تربیت دینی نشان‌دهنده راه و روشی است که در انتها، به هدف زندگی منجر می‌شود. هر دین و مذهبی این هدف را به‌نوعی متفاوت

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی میزان انعکاس هدف‌های ساحت‌های شش‌گانه تربیت «سند تحول بنیادین آموزش و پرورش» و مؤلفه‌های آن در متون درسی از دیدگاه معلمان ابتدایی شهرستان «دیواندره» بوده است. روش پژوهش در محدوده روش‌های توصیفی-پیمایشی بود. جامعه آماری پژوهش را همه معلمان ابتدایی، جمعاً ۴۷۸ نفر، تشکیل دادند. نمونه آماری پژوهش مطابق «فرمول کوکران»، شامل ۲۱۴ نفر بود که از این تعداد، ۱۱۶ نفر مرد و ۹۸ نفر زن بودند که با استفاده از روش تصادفی طبقه‌ای انتخاب شدند. برای سنجش نظرات، به‌جز منابع کتابخانه‌ای، از پرسش‌نامه محقق ساخته نیز استفاده شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها به دو روش توصیفی (درصد، فراوانی، میانگین، نمودار و انحراف معیار) و استنباطی (تی‌تک نمونه‌ای) انجام گرفت. مبنای نظری تحقیق حاضر آیات، روایات و منابع ارزشمند دینی بود. یافته‌های پژوهش نشان دادند: از نگاه معلمان دوره ابتدایی، میزان توجه به ساحت تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی در برنامه درسی بسیار مطلوب، ساحت‌های اجتماعی و سیاسی، زیستی و بدنی، و همچنین علمی و فناوری نسبتاً مطلوب، و میزان توجه به ساحت تربیت زیبایی‌شناختی و اقتصادی و حرفه‌ای نسبتاً نامطلوب، بوده است. بنابراین می‌طلبید که در برنامه‌ریزی‌های آینده، مسئولان این مسائل را مورد توجه جدی قرار دهند.

از دیگری ترسیم می‌کند. برای مثال در دین اسلام، با دیدی توحیدی به مسائل زندگی توجه می‌شود. اعتقاد فرد مسلمان بر این است که کمال آدمی، در گروهی سلوک و رفتار وی و عمل به تعهداتش نسبت به خود، جامعه و خداست. دین به نگرش فلسفی فرد به تعلیم و تربیت و به دنبال آن هدف‌های تربیتی جهت می‌دهد [اعرافی و همکاران، ۱۳۸۶].

از سوی دیگر، یکی از مهم‌ترین عناصر هر نظام آموزشی، برنامه‌درسی است که نقش تعیین‌کننده و انکارناپذیری در تحقق هدف‌ها و رسالت‌های نظام آموزشی، از نظر کمی و کیفی ایفا می‌کند. به عبارت دیگر، برنامه‌درسی به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های اصلی نظام تعلیم و تربیت، نقش بی‌بدیلی در تحقق هدف‌های تعلیم و تربیت ایفا می‌کند و اهمیت آن به حدی است که همواره توجه سیاست‌گذاران نظام آموزشی را به خود جلب کرده است [صمدی، ۱۳۹۴].

درواقع برنامه‌های درسی در توفیق یا شکست مراکز آموزشی نقش کلیدی دارند. به همین دلیل، برنامه‌های درسی ابزار نیرومندی هستند که ضمن ترسیم چگونگی و حدود انتقال دانش و مهارت‌ها، بیانگر فلسفه و هدف‌های تربیتی نظام آموزشی حاکم هم هستند [کوثری و نوروززاده، ۱۳۸۸]. با این توصیف، متون درسی می‌توانند تضمین‌کننده هدف‌های متعالی نظام آموزشی باشند و این محتوا باید غنی، پربار و متأثر از فلسفه سیاسی حاکم بر نظام آموزشی باشد که توسط نهادهای قانونی و مبتنی بر آموزه‌های اسلامی برنامه‌ریزی و نهادینه می‌شوند. نتایج تحقیقات و مطالعات نشان می‌دهند، برنامه‌های درسی موجود در مدرسه‌های ما، به‌رغم تغییر و تحولات و کوشش‌هایی که در چند سال اخیر صورت گرفته‌اند، باز هم دارای اشکالات و نواقص هستند. **دهقانی و امین خندقی** (۱۳۹۰)، در تحقیقی با عنوان «تحلیلی بر وضعیت موجود طراحی برنامه‌درسی تربیت اجتماعی دوره راهنمایی»، بر مبنای تحلیل محتوای کتاب‌های درسی و اسناد مرتبط برنامه‌درسی، تعقل و تفکر در چارچوب انتقال باورهای دینی را در کتاب‌های درسی دوره راهنمایی یادآور می‌شوند.

پیغامی و تورانی (۱۳۹۰)، در تحقیقی با عنوان «نقش برنامه‌درسی اقتصاد در برنامه‌تعلیم و تربیت رسمی و عمومی دنیا، ارائه یک برنامه‌عمل برای یک برنامه‌درسی مغفول»، به نقش و جایگاه اقتصاد در برنامه‌درسی مدرسه‌ها پرداخته و در پایان به این موضوع بسیار جدی اشاره کرده‌اند که تعلیم و تربیت اقتصاد در برنامه‌درسی مغفول مانده است.

رضایی (۱۳۹۲)، در تحقیقی با عنوان «تربیت هنری در نظام آموزشی ایران»، اذعان می‌دارد: تربیت هنری در حوزه‌های مدیریت و راهبری، تأمین و تربیت نیروی انسانی، برنامه‌ریزی آموزشی و درسی، منابع مالی و مادی و تحقیق و توسعه بُعد هنری دارای نقاط قوت اندک و نقاط ضعف بسیاری است.

یوسف‌زاده و همکارانش (۱۳۹۲)، در تحقیقی به «بررسی تأکید

کتاب فارسی عمومی دوره تربیت‌معلم بر تربیت هنری از دیدگاه دانشجویان» پرداخته‌اند. نتایج تحقیق آنان نشان داد: بعد هنری در کتاب فارسی دوره تربیت‌معلم از وضعیت مطلوبی برخوردار نیست. **نادری و ابراهیمی** (۱۳۹۱)، در تحقیقی که به «بررسی رابطه برنامه‌درسی مطالعات اجتماعی با تربیت اجتماعی دانش‌آموزان پایه اول متوسطه» پرداخت، نشان دادند: هدف‌های تربیت اجتماعی در برنامه‌درسی مطالعات اجتماعی در حد قابل قبولی تحقق یافته‌اند، اما در بعد سیاسی این‌گونه نبوده است.

آتشک و همکاران (۱۳۹۱)، در تحقیقی با عنوان «بازتاب مفاهیم اخلاق جهانی در هدف‌های آموزش و پرورش ایران»، پس از بررسی کتاب‌های درسی سه دوره تحصیلی (ابتدایی، راهنمایی و متوسطه)، به چند گزاره مهم اشاره کردند: به مفهوم اخلاقی صلح بی‌توجهی کامل و به مفاهیم اخلاقی شأن و منزلت، گشاده‌رویی، بردباری، اعتماد، دوستی و رفاقت کم‌توجهی شده است و مفاهیم وفاداری، مسئولیت‌پذیری، تعهد و وظیفه‌شناسی، احترام و ادب نیز بیشترین میزان توجه را به خود اختصاص داده‌اند.

نتایج پژوهش **جمالی‌زاده** (۱۳۸۴)، که به شناسایی آموزه‌ها و مفاهیم اخلاقی موجود در کتاب‌های درسی دوره ابتدایی پرداخته است، نشان می‌دهند: به رعایت اصول اخلاقی در تمامی پایه‌ها اهمیت داده شده است؛ بیشتر مفاهیم اخلاقی از طریق کتاب‌های دینی ارائه شده‌اند؛ مفاهیم اخلاقی درباره خدا، بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند.

در تحقیقی دیگر که توسط **زرین‌بوش** (۱۳۶۶)، درباره «تربیت اخلاقی در برنامه‌درسی دوره تحصیلی ابتدایی» صورت گرفته است، مشخص شد: به مفاهیمی از جمله مهربان بودن، مفید بودن و اجتماعی رفتار کردن، بیش از حد انتظار توجه شده است.

کلبعلی (۱۳۸۴)، در تحقیقی با عنوان «بررسی محتوای کتاب‌های دینی، تعلیمات اجتماعی و ادبیات فارسی دوره‌های ابتدایی و راهنمایی»، درباره آشناسازی دانش‌آموزان با ارزش‌های اسلامی-ایرانی، به این نکته اشاره می‌کند که در محتوای کتاب‌های تعلیمات اجتماعی به مسائل و ارزش‌های اجتماعی و موضوع‌هایی مانند واقعیت جامعه، فرهنگ و مسائل روز توجه شده است، اما به ارزش‌های بنیادین اسلامی و احکام آن به‌طور جدی پرداخته است. با این اوصاف، سؤال مهم و کلیدی پژوهش آن است که: میزان انعکاس ساحت‌های شش‌گانه تربیتی سند تحول بنیادین و مؤلفه‌های آن در متون درسی دوره ابتدایی چگونه است؟ تا از این طریق، برای دست‌اندرکاران نظام تعلیم و تربیت امکانی فراهم آید که در صورت لزوم، به بازنگری در محتوای برنامه‌های درسی بپردازند، یا حداقل آن‌ها را در برنامه‌های آتی خود مدنظر داشته باشند.

ادبیات تحقیق: مفاهیم و کلیات

تربیت دینی: تربیت دینی به معنای فعالیت‌های نظام‌مند

و برنامه‌ریزی شده نهادهای آموزشی جامعه به‌منظور آموزش بینش، منش و آموزه‌های دین به افراد است؛ به‌گونه‌ای که در عمل نیز به آن‌ها پایبند باشند یا به عبارت دیگر، تربیت دینی به هرگونه فعالیت هدفمندی گفته می‌شود که در نظام آموزش و پرورش کشور به‌منظور تقویت ایجاد شناخت و باور به معارف دینی، گرایش به ارزش‌ها و هنجارهای دینی و التزام عملی به احکام و دستورات دینی طراحی شده است [تقوی‌نسب و همکاران، ۱۳۸۸].

تربیت اخلاقی: بررسی و مطالعه در احادیث و روایات این حقیقت را آشکار می‌سازد که اصولاً ایمان در پرتو اخلاق و سجایای روحی شکوفایی پیدا می‌کند. هرقدر اخلاق گسترده‌تر باشد، ایمان نیز کامل‌تر خواهد بود. عکس این جریان این‌طور خواهد بود که هرقدر آدمی از اصول اخلاقی بیشتر برکنار باشد، از ایمان نیز بیشتر به‌دور خواهد بود. خلاصه اینکه راه وصول به ایمان مشروط به اخلاق و صفات حسنه است [رشیدی‌پور، ۱۳۷۰]. قرآن کریم در بیان فلسفه نماز می‌فرماید: «ان الصلوه تنهی عن الفحشاء و المنکر» (عنکبوت، ۴۵) که در اینجا ارزش عبادی و قبولی نماز را به اخلاص، تقوا، طهارت نفس و اخلاق فاضله وابسته دانسته است.

تربیت سیاسی و اجتماعی: تربیت سیاسی به معنای فرایند مستمر یادگیری است که به‌وسیله آن، افراد با نظام سیاسی و نقش‌های سیاسی خود در جامعه آشنا می‌شوند و می‌کوشند ارزش‌های نظام سیاسی را جذب و خود را با آن‌ها منطبق سازند [رهنما و همکاران، ۱۳۸۷]. از نظر **سول**، تربیت سیاسی فرایندی است ناظر بر تغییر نگرش‌های سیاسی دانش‌آموزان و افزایش مهارت‌های مشارکتی و قابلیت‌های اجتماعی و ارزش‌گذاری آن‌ها نسبت به حقوق سایر شهروندان [امینی و همکاران، ۱۳۸۸].

تربیت اجتماعی یکی از ابعاد مهم تربیت در نظام تربیتی اسلام است. اسلام دین عزلت‌گزینی و فردگرایی نیست، بلکه علاوه بر توجه به امور فردی، به مسائل اجتماعی نیز توجه دارد. این یکی از امتیازهای بزرگ دین خاتم است [مرزوقی و اناری‌نژاد، ۱۳۸۶]. خداوند متعال در آیه‌های متعددی، از جمله آل عمران، آیه شریفه ۱۰۳، و حجرات، آیه شریفه ۱۰، و **حضرت علی (ع)** در خطبه‌های ۵ و ۱۵۱ در نهج‌البلغه، بر موضوع اتحاد و هم‌بستگی و با هم بودن تأکید فرموده‌اند.

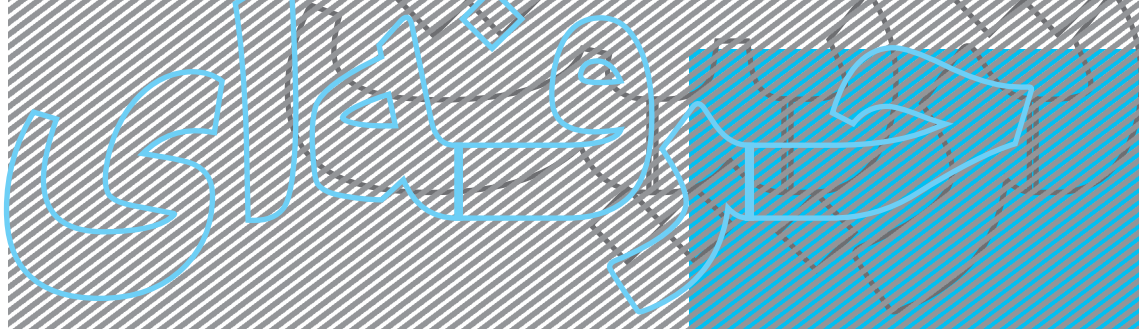
حضرت علی (ع) به تربیت اجتماعی که انسان را به اصلاح رابطه‌اش با خداوند متعال و دیگران بکشانند، معتقد است. ایشان همچنین ماهیت تربیت اجتماعی را دربرگیرندهٔ وجوهی چون

طبیعی و فطری، انسانی، درونی و خودانگیخته، آمیزهٔ فرد و اجتماع، عمومی، فراگیر، دینی و توحیدی دانسته‌اند [بهبشتی و افخمی اردکانی، ۱۳۸۶؛ سبحانی‌نژاد و رضایی فریمانی، ۱۳۹۰].

تربیت علمی: قرآن آن‌چنان برای کتاب، مطالعه و دانش اهمیت قائل است که از کتاب به‌عنوان معیاری برای تقسیم جوامع یاد فرموده است. واژه کتاب جزو مفاهیم اساسی قرآن است. اهمیت مطالعه و کسب علم و دانش به‌قدری مورد تأکید قرار گرفته که خداوند متعال یکی از سوره‌های قرآن را به قلم اختصاص داده است. در این سوره به قلم و به آنچه می‌نویسد قسم یاد کرده است: «ن، و القلم و ما یسطرون» (قلم/ ۱). رسیدن به رستگاری ابدی در نتیجهٔ مطالعه و اندیشه انسان حاصل می‌شود. چون مطالعه معمولاً اندیشه و تفکر را به دنبال دارد. انسان هر چه در پدیده‌های طبیعی و ماورای طبیعی بیشتر اندیشه کند، به همان اندازه به حقانیت و قدرت پروردگار خویش بیشتر پی خواهد برد.

تربیت زیستی و بدنی: علمای تعلیم و تربیت می‌گویند: تربیت بدنی عبارت است از پروراندن جسم در مقابل بیماری‌ها. ولی باید به این نکته توجه کرد که تربیت بدنی در نگاه اسلام فقط جسم نیست، بلکه تربیت روحی و روانی که به‌طور مستقیم از جسم تأثیر می‌پذیرد هم مدنظر خواهد بود [حجتی، ۱۳۸۵]. خداوند متعال در قرآن کریم در آیات متعددی، نظیر سورهٔ مبارکه اعراف، آیه شریفه ۳۲ و ۳۱، و سورهٔ سبأ، آیه شریفه ۱۵، بر اهمیت و ضرورت تربیت بدنی، تأکید فرموده‌اند. بنابراین به‌خوبی می‌توان این‌گونه استنباط کرد که تربیت بدنی در دین مبین اسلام چقدر باارزش است. رسول اکرم (ص) ورزش‌هایی مانند تیراندازی، سوارکاری و شنا را سفارش فرموده‌اند.

تربیت زیبایی‌شناختی و هنری: یکی از کارکردهای نهاد آموزش و پرورش در هر جامعه‌ای که بخش مهمی از هدف‌های این نهاد را تبیین می‌کند تلاش در جهت رشد و شکوفایی قابلیت‌ها و استعدادهای هنری و زیبایی‌شناختی دانش‌آموزان است، و یا آنچه که اصطلاحاً تربیت هنری نامیده می‌شود. اهمیت کارکرد مزبور از این واقعیت ناشی می‌شود که آموزش هنر و تربیت هنری در رشد و بروز استعدادها و قابلیت‌های شناختی و عاطفی، و مهارت‌های دانش‌آموزان نقش و تأثیر سازنده‌ای دارد. این تأثیرات البته به دلیل وجود قابلیت‌های ذاتی و نهفته در قلمرو هنر است. چرا که هنر تجسم خلاقیت انسان و حس زیبایی‌شناسی اوست [یوسف‌زاده و همکاران، ۱۳۹۲]. از سوی دیگر، توجه به زیبایی و هنر یکی از مظاهر عمدهٔ تربیت اسلامی است و به سبب همین توجه بوده است که هنرمندان برجسته‌ای در عرصهٔ هنرهایی که امروزه به «هنرهای اسلامی» معروف

شده‌اند، در دامن این مکتب پرورش یافته‌اند. خداوند متعال در قرآن کریم و در آیات متعددی به این مهم اشاره فرموده‌اند (در سوره سجده، آیه ۷؛ تغابن، آیه ۳؛ غافر، آیه ۶۴).
تربیت اقتصادی: یکی از ابعاد وجودی انسان بعد اقتصادی اوست. اگر آدمی در این بعد، از تربیت و رشد کافی برخوردار نشود، این امر می‌تواند بر سایر ابعاد وجودی وی تأثیرات نامناسی بگذارد، لذا به‌منظور رشد و بالندگی سایر ابعاد وجودی آدمی، باید به این بعد مهم و درخور توجه انسان نیز توجه کافی مبذول داشت. در این زمینه رسول اکرم (ص) فرمودند: «من لا معاش له لا معاد له.» یعنی برای کسی که معاش ندارد، رستگاری آخرت نیز نیست [ایمانی، ۱۳۹۱].

سؤال‌های تحقیق

۱. در متون درسی دوره ابتدایی، تا چه میزان به ساحت **تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی** و مؤلفه‌های آن توجه شده است؟
۲. در متون درسی دوره ابتدایی، تا چه میزان به ساحت **تربیت اجتماعی و سیاسی** و مؤلفه‌های آن توجه شده است؟
۳. در متون درسی دوره ابتدایی، تا چه میزان به ساحت **تربیت زیستی و بدنی** و مؤلفه‌های آن توجه شده است؟
۴. در متون درسی دوره ابتدایی، تا چه میزان به ساحت **تربیت زیبایی‌شناختی و هنری** و مؤلفه‌های آن توجه شده است؟
۵. در متون درسی دوره ابتدایی، تا چه میزان به ساحت **تربیت اقتصادی و حرفه‌ای** و مؤلفه‌های آن توجه شده است؟
۶. در متون درسی دوره ابتدایی، تا چه میزان به ساحت **تربیت علمی و فناوری** و مؤلفه‌های آن توجه شده است؟

روش‌شناسی تحقیق

روش تحقیق پژوهش حاضر «توصیفی-پیمایشی» است. جامعه آماری مورد مطالعه در این پژوهش همه معلمان دوره تحصیلی ابتدایی شهرستان دیواندره، جمعاً ۴۷۸ نفر بودند. نمونه آماری آن ۲۱۴ نفر را شامل می‌شد که از این تعداد، ۱۱۶ نفر مرد و ۹۸ نفر زن بودند و با استفاده از جدول مورگان و به روش تصادفی طبقه‌ای انتخاب شدند. از پرسش‌نامه محقق ساخته با ۳۴ گویه و با استفاده از طیف پنج گزینه‌ای لیکرت برای گردآوری اطلاعات و سنجش نظرات استفاده شد.

روایی و پایایی پرسش‌نامه

اگرچه ابعاد پرسش‌نامه بسیار گویا و روشن است و همان مصادیقی را مورد تأکید قرار می‌دهد که در سند تحول بنیادین

یافته‌های پژوهش

سؤال ۱: داده‌های موجود نشان می‌دهند که در برنامه درسی مدرسه‌های ابتدایی، به ساحت تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی بیشترین توجه و به ساحت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای کمترین توجه شده است. برای سنجش معناداری این تفاوت در میانگین‌ها از آزمون تی استفاده شد.

جدول ۱.۱. تک نمونه‌ای بررسی میزان توجه به ساحت تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی در برنامه درسی

Test Value = ۳			انحراف استاندارد	میانگین	فراوانی	متغیر
Sig.	df	T				
۰/۰۰۰	۲۱۳	۸/۴۵۱	۰/۵۱۲	۴/۱۸۷	۲۱۴	تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی

با توجه به داده‌های جدول ۱، می‌توان این‌گونه استنباط کرد که میزان توجه به ساحت تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی و مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده آن در برنامه درسی، بیشتر از حد متوسط است و از دیدگاه معلمان، میزان توجه به ساحت تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی مطلوب ارزیابی شده است.

سؤال ۲: داده‌های موجود نشان می‌دهند که در برنامه درسی مدرسه‌های ابتدایی، به ساحت تربیت اجتماعی و سیاسی در حد متوسط توجه شده است. برای آزمون این سؤال آمار استنباطی تی مورد استفاده قرار گرفت.

جدول ۱.۲. تک نمونه برای بررسی میزان توجه به ساحت تربیت اجتماعی-سیاسی در برنامه درسی

Test Value = ۳			انحراف استاندارد	میانگین	فراوانی	متغیر
Sig.	df	T				
۰/۰۰۰	۲۱۳	۶/۲۲۳	۰/۹۸۹	۳/۱۱۳	۲۱۴	تربیت اجتماعی و سیاسی

جدول ۵.۵ تک نمونه برای بررسی میزان توجه به ساحت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای در برنامه‌ی درسی

Test Value = ۳			انحراف استاندارد	میانگین	فراوانی	متغیر
Sig.	df	T				
۰/۱۸۶۶	۲۱۳	۰/۹۱۸	۳/۳۴۸	۲/۰۱۲	۲۱۴	تربیت اقتصادی و حرفه‌ای

با توجه به داده‌های جدول ۵، می‌توان این‌گونه استنباط کرد که میزان توجه به ساحت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای در برنامه‌ی درسی کمتر از حد متوسط است و از دیدگاه معلمان میزان توجه به ساحت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای نامطلوب ارزیابی شده است.

سؤال ۶: داده‌های موجود نشان می‌دهند که در برنامه‌ی درسی مدرسه‌های ابتدایی، به ساحت تربیت علمی و فناوری توجه نسبتاً خوبی شده است. برای آزمون این سؤال آمار استنباطی تی مورد استفاده قرار گرفت.

جدول ۶.۶ تک نمونه برای بررسی میزان توجه به ساحت تربیت علمی و فناوری در برنامه‌ی درسی

Test Value = ۳			انحراف استاندارد	میانگین	فراوانی	متغیر
Sig.	df	T				
۰/۰۰۰	۲۱۳	۶/۴۲۳	۰/۴۵۲	۳/۴۷۶	۲۱۴	تربیت علمی و فناوری

با توجه به داده‌های جدول ۶، می‌توان این‌گونه استنباط کرد که میزان توجه به ساحت تربیت علمی و فناوری در برنامه‌ی درسی بیشتر از حد متوسط است و از دیدگاه معلمان میزان توجه به ساحت تربیت علمی و فناوری نسبتاً مطلوب ارزیابی شده است.

خلاصه‌ی بحث و نتیجه‌گیری

● از نظر معلمان، میزان توجه به ساحت تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی در متون درسی دوره‌ی ابتدایی در حد بسیار خوب و مطلوبی بوده است. بنابراین می‌تواند که این ابعاد هر چه بیشتر و بهتر و با مضامین ملموس‌تر، برجسته‌تر شوند. چرا که هدف غایی و نهایی تعلیم و تربیت آدمی چیزی نیست جز تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی که همانا رسیدن به حیات طیبه است. در بیان اهمیت مسائل اخلاقی همین بس که از ارکان اساسی سعادت در زندگی مادی و معنوی بشر، فضیلت‌های اخلاقی و خلقیات حمیده است که در سایه‌ی آن روابط اجتماعی تحکیم یافته، تعاملات مهرآمیز بسط و گسترش می‌یابند و روح شور و نشاط در کالبد زندگی فردی و اجتماعی دمیده می‌شود. نتیجه‌ی تحقیق حاضر با یافته‌های زرین‌پوش (۱۳۶۶)، جمالی‌زاده

با توجه به داده‌های جدول ۲، می‌توان این‌گونه استنباط کرد که میزان توجه به ساحت تربیت اجتماعی و سیاسی و مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده‌ی آن در برنامه‌ی درسی کمی بیشتر از حد متوسط است و از دیدگاه معلمان، میزان توجه به ساحت تربیت اجتماعی سیاسی نسبتاً مطلوب ارزیابی شده است.

سؤال ۳: داده‌های موجود نشان می‌دهند که در برنامه‌ی درسی مدرسه‌های ابتدایی، به ساحت تربیت زیستی و بدنی توجه خوبی شده است. برای آزمون این سؤال آمار استنباطی تی مورد استفاده قرار گرفت.

جدول ۴.۳ تک نمونه برای بررسی میزان توجه به ساحت تربیت زیستی و بدنی در برنامه‌ی درسی

Test Value = ۳			انحراف استاندارد	میانگین	فراوانی	متغیر
Sig.	df	T				
۰/۰۰۰	۲۱۳	۷/۶۵۷	۰/۶۳۴	۳/۹۸۹	۲۱۴	تربیت زیستی و بدنی

با توجه به داده‌های جدول ۳، می‌توان این‌گونه استنباط کرد که میزان توجه به ساحت تربیت زیستی و بدنی و مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده‌ی آن در برنامه‌ی درسی بیش‌تر از حد متوسط است و از دیدگاه معلمان میزان توجه به ساحت تربیت زیستی و بدنی مطلوب ارزیابی شده است.

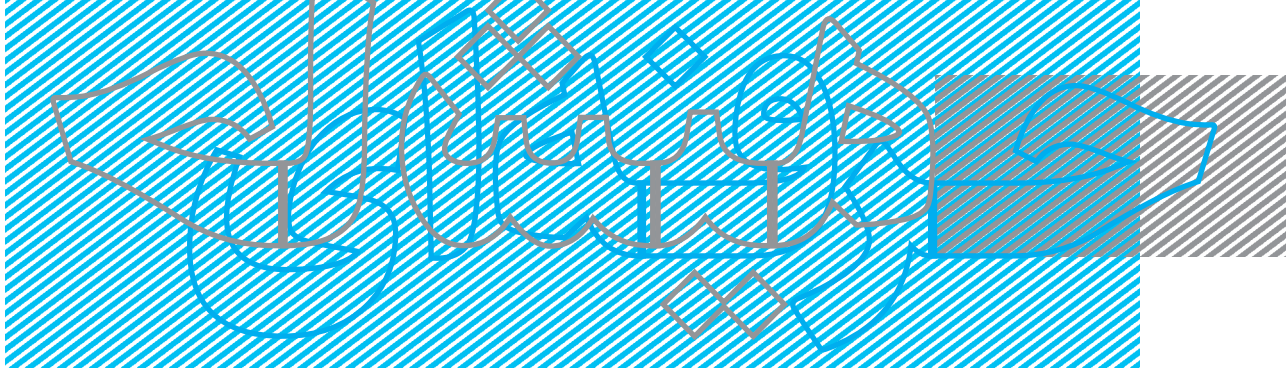
سؤال ۴: داده‌های موجود نشان می‌دهند که در برنامه‌ی درسی مدرسه‌های ابتدایی، به ساحت تربیت زیبایی‌شناختی و هنری توجه کمی شده است. برای آزمون این سؤال آمار استنباطی تی مورد استفاده قرار گرفت.

جدول ۴.۴ تک نمونه برای بررسی میزان توجه به ساحت تربیت زیبایی‌شناختی و هنری در برنامه‌ی درسی

Test Value = ۳			انحراف استاندارد	میانگین	فراوانی	متغیر
Sig.	df	T				
۰/۷۶۶	۲۱۳	۰/۸۷۳	۲/۶۴۲	۲/۱۳۱	۲۱۴	تربیت زیبایی‌شناختی و هنری

با توجه به داده‌های جدول ۴، می‌توان این‌گونه استنباط کرد که میزان توجه به ساحت تربیت زیبایی‌شناختی و هنری و مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده‌ی آن در برنامه‌ی درسی کمتر از حد متوسط است و از دیدگاه معلمان نامطلوب ارزیابی شده است.

سؤال ۵: داده‌های موجود نشان می‌دهند که در برنامه‌ی درسی مدرسه‌های ابتدایی، به ساحت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای توجه کمی شده است. برای آزمون این سؤال آمار استنباطی تی مورد استفاده قرار گرفت.

(۱۳۸۴)، و دهقانی و امین خندقی (۱۳۹۰) هم‌خوانی دارد، اما با نتایج یافته‌های کلبعلی (۱۳۸۴)، و آتشک و همکاران (۱۳۹۱) هم‌سو و هم‌جهت نیست.

● میزان توجه به ساحت تربیت اجتماعی و سیاسی در متون درسی در حد متوسط ارزیابی شد. این در حالی است که یکی از ابعاد تربیت همان‌گونه که اشاره شد، تربیت اجتماعی و سیاسی است که نظام‌های سیاسی از طریق آن می‌توانند، ارزش‌های خاص خود را در افراد نهادینه کنند. با ظهور دوره رنسانس، در مفهوم تربیت سیاسی تغییراتی به وقوع پیوست که باعث جدایی سیاست از اخلاق‌مداری به سمت و سوی قدرت‌طلبی شد. این قدرت پایه و اساس تربیت سیاسی را در غرب شکل داد. اما در دیدگاه اسلام ناب، سیاست جدا از دین و تربیت الهی نیست. بنابراین تربیت سیاسی همان توحیدمحوری، فطرت‌محوری، تزکیه‌محوری و اخلاق‌مداری است و با آزادی، استقلال و عدالت‌محوری رابطه تنگاتنگ و ناگسستنی دارد. لازم است مسئولان، دست‌اندرکاران و برنامه‌ریزان تعلیم و تربیت توجه جدی به این مؤلفه مهم و تأثیرگذار داشته باشند و در برنامه‌های درسی مدرسه‌ها، با پررنگ کردن آن در جهت کم و کیف آن بکوشند. نتیجه تحقیق حاضر با یافته کلبعلی (۱۳۸۴) هم‌سوست، اما با یافته تحقیق نادری و ابراهیمی (۱۳۹۱) در حوزه سیاسی هم‌سو و هم‌جهت نیست.

● از منظر معلمان، میزان توجه به ساحت تربیت زیستی و بدنی در متون درسی دوره ابتدایی نسبتاً خوب ارزیابی شد. اما با آنچه که ما در ذهن داریم، فاصله دارد. چرا که سلامت جسمانی به سلامت روحی و روانی و در نتیجه سلامت اخلاقی منجر خواهد شد و جامعه را از بدی‌ها تقریباً مصون نگه می‌دارد. بنابراین توجه جدی به این مبحث مهم و بالارزش باید در دستور کار قرار گیرد. ضمن اینکه در مدرسه‌های ما، زنگ‌های ورزش که بسیار مهم هستند، گاه با برنامه‌ریزی نادرست مسئولان مدرسه‌ها به سایر درس‌ها به‌منظور جبران و کلاس‌های فوق‌برنامه اختصاص می‌یابد. این آفت بزرگی در نظام تعلیم و تربیت به شمار می‌آید.

● بی‌توجهی به مقوله مهم و بالارزش تربیت هنری و زیبایی‌شناختی در برنامه درسی چالش دیگر پیش روی نظام تعلیم و تربیت به‌شمار می‌آید. رویکرد برنامه درسی در دوره ابتدایی باید رویکرد تربیت هنری و زیبایی‌شناختی باشد. چرا که انجام دادن فعالیت هنری به رشد و تقویت قوه تخیل کودکان بسیار کمک خواهد کرد. حواسشان تقویت می‌شود، ظرفیت‌های نهفته هوش و تفکرشان پرورش می‌یابد، عواطف و احساساتشان توسعه و رشد می‌یابد و استعداد و خلاقیت آن‌ها شکوفا می‌شود.

به‌جرت می‌توان گفت که همه کودکان فعالیت‌های هنری را دوست دارند. آن‌ها در این‌گونه فعالیت‌ها و هنگام انجام دادن کارهای عملی، طراحی و ساختن، شکست و پیروزی را تجربه می‌کنند. به این ترتیب، زمینه‌ای برای بروز خلاقیت و احساسات آن‌ها فراهم می‌شود [نواب صفوی و همکاران، ۱۳۸۷].

نتایج این تحقیق و تحقیقات دیگر بیانگر آن است که در مدرسه‌های ما تربیت هنری آن‌طور که باید و شاید جدی گرفته نشده و نمی‌شود و بعضاً شاهد آن هستیم که حتی در زنگ هنر در مدارس، برخی از معلمان ما، برای جبران درس‌های عقب‌مانده، درس‌های دیگر را جایگزین درس هنر می‌کنند. برخی از مدیران نیز فعالیت‌های فوق‌برنامه و سایر مراسم را در زنگ هنر برگزار می‌کنند. همه این‌ها چالش‌ها و تهدیدهایی هستند که مسئولان باید آن‌ها را در اولویت کاری خود قرار دهند. نتیجه تحقیق حاضر با یافته تحقیقی یوسف‌زاده و همکارانش (۱۳۹۲) و رضایی (۱۳۹۲) کاملاً هم‌سو و هم‌جهت بوده است. از دیگر نتایج پژوهش که می‌توان آن را به‌صورت جدی دنبال کرد، کم‌توجهی به تربیت اقتصادی و حرفه‌ای، و علمی و فناوری در متون درسی از منظر معلمان بوده است. حال آنکه یکی از هدف‌های اصلی نظام تعلیم و تربیت کشورهای صنعتی، توجه به مبحث اقتصاد و کارآفرینی، و علم و فناوری است؛ چرا که موتور محرکه اقتصاد کشورها آموزش و پرورش است. در سند تحول بنیادین هم به‌حق به این موضوع توجه شایانی شده است و می‌طلبید که این مقوله در دوره ابتدایی فرهنگ‌سازی و در دوره‌های بالاتر به‌صورت جدی دنبال شود.

در اسناد بالادستی به‌طور جدی به این مهم اشاره شده است که تا سال ۱۴۰۴ کشور ایران باید از لحاظ اقتصادی، علمی و فناوری رتبه اول منطقه را به خود اختصاص دهد. این مهم امکان‌پذیر نبوده و نیست، مگر اینکه ما نظام تعلیم و تربیتی داشته باشیم که همه این مؤلفه‌ها در آن دیده شده باشند. متون درسی می‌توانند و باید در این زمینه کمک‌کننده باشند. اما همان‌گونه که گفته شد، این میزان توجه در متون درسی، مخصوصاً در حوزه تربیت اقتصادی و حرفه‌ای، قابل دفاع نیست و چاره‌اندیشی در این حوزه مسئولیت دست‌اندرکاران نظام تعلیم و تربیت را سنگین می‌کند. نتیجه تحقیق حاضر در حوزه کم‌توجهی متون درسی به تربیت اقتصادی با یافته تحقیقی پیغامی و تورانی (۱۳۹۰) هم‌سو و هم‌جهت بوده است.

منابع در دفتر مجله موجود است.